

3. PRAKTIES-TEOLOGIESE EKKLESIOLOGIE

Empiriese Perspektief

3.1. INLEIDEND

Prakties-teologiese Ekklesiologie fokus primêr op empiriese navorsing oor die kerk. Ten opsigte van hierdie proefskrif, word die empiriese ondersoek beperk tot die NHKA met enkele verwysings na ander kerke.

Die gegewens en voorbeelde wat in hierdie hoofstuk aangebied word berus op navorsing, ongepubliseerde verslae en dokumente wat in die Kerkargief bewaar word. Daar is dus metodologies gekies om 'n literatuur soektog te doen en gebruik te maak van resente empiriese navorsing, eerder as om self 'n empiriese ondersoek te loods.

Die inligting hier vervat berus verder op persoonlike ervaring. Die afgelope 25 jaar in diens van gemeentes en sinodale rade en 10 jaar se betrokkenheid by die NHKA Moderamen het gelei tot 'n dwingende behoefte om dit wat in konsultasie met gemeentes ervaar word, te verwoord.

Vanselfsprekend, wanneer dit gaan om 'n empiriese ondersoek, is die kerk as instituut ter sprake. Dit is immers die kerk in sy konkrete gestalte wat ondersoek word.

In 'n empiriese ondersoek gaan dit om meer as objektiewe waarneming en beskrywing van 'n bepaalde kerk. Dit gaan ook om die interpretasie en die sistematisering van inligting en die aanbieding daarvan binne 'n bepaalde konteks.

Die konteks waarbinne hierdie empiriese ondersoek gedoen word is (1) die reeds genoemde kerklike krisis en (2) die dominante institusionele aard van die NHKA. Daarom word begin met 'n kort oorsig en beskrywing van kerklike institutionalisme soos dit in die huidige tydsgewrig manifesteer.

3.2. INSTITUSIONALISME

Daar is in die Histories-vergelykende Ekklesiologie heelwat aandag geskenk aan die kerk as instituut. Hier word institutionalisme vanuit 'n Prakties-teologiese perspektief belig, met besondere verwysing na die NHKA.

Daar is wêreldwyd heelwat navorsing gedoen wat duidelik aantoon hoe 'n institusionele benadering tot kerkwees kerke se funksionering beïnvloed.

K. Callahan het in sy empiriese navorsing by tientalle gemeentes die volgende kenmerke van die kerk as instituut (teenoor 'n beweging) geïdentifiseer (Callahan 2002:13):

MOVEMENT	INSTITUTION
Relational	Functional
Informal	Formal
Relaxed	Systematic
Being	Doing
Spontaneous	Organised
Flexible	Bylaws
Loosely developed	Planned
Casual gatherings	Regular meetings
Love	Obligation
Encouraging	Correcting
Forgiving	Duty
Sharing	Loyalty
Hope	Memory
New life	Old ways
Present	Past
Forward	Back
Grace	Law
Possibilities	Policies
Yea-saying	Nay-saying

Nog 'n kenmerk van kerke wat vasgeval het in institusionele denke, is die onderskeid wat gemaak word tussen ampsdraers en die gewone lidmate:

In an institutional, organizational, bureaucratic church, much is made of the caste system between clergy and laypeople. Much is made of the distinctive

character of ordination. There is a subtle, hierarchical tendency in an institutional church.

(Callahan 2002:16)

Callahan se navorsing het aangetoon dat by swak en sterwende gemeentes institusionele denke dominant is. Waar die kerk primêr as instituut funksioneer, kwyn dit (Callahan 2002:15-16). Daling in lidmaatgetalle is dus 'n belangrike aanduiding dat 'n kerk as gevolg van 'n institusionele konfigurasie sy groeikrag verloor het. Dit is dieselfde gevolgtrekking waartoe iemand soos Kuyper al 'n honderd jaar gelede gekom het (Kuyper 1910:26-27). Indien dit die geval is, plaas dit die NHKA (soos talle ander reformatoriese kerke) op risiko.

G Heitink (2007:21) wys weer daarop dat *stagnasie* een van die belangrike oorsake van Westerse kerke se agteruitgang is, veral na die Tweede Wêreldoorlog. Stagnasie dui op 'n stilstaande poel water, waar daar geen beweging is nie, geen suurstof nie en mettertyd sterf. 'n Mens kan daar byvoeg: 'n Poel water wat geen bydrae tot die ekologie lewer nie en van geen nut in die omgewing is nie.

Stagnasie (volgens Heitink) lei tot 'n massale daling in lidmaatgetalle, jeug wat die kerk verlaat en die feit dat die kerk nie 'n greep op die religiositeit van 'n postmoderne samelewing kan kry nie. Hy wys ook daarop dat baie mense meen dit is 'n onomkeerbaar situasie en die kerk is gedoem om te sterf.

Heitink gaan dan verder en verbind die verskynsel van *stagnasie* met die kerk as instituut (Heitink 2007:43).

N Niemandt (2007:38-41) het weer aangetoon dat institusionalisme sigbaar word in kerke se behepthed met strukture. Kerke se verknogtheid aan strukture kom te voorskyn in hulle houding ten opsigte van geboue, kerklike organisasie, die funksionering van die ampte, teologiese opleiding en handhawing van denominasionele strukture.

B Easum het aangetoon dat institusionele denke dit vir kerke bykans onmoontlik maak om uit hulle tradisionele bestaanswyse te tree en (byvoorbeeld) nuut te begin in die sendingveld (Easum 2001:31).

Transformasie en kerkhervorming is onmoontlik indien die denksisteem of sisteemverhaal (*systems story*) nie verander word nie. Dit is eers wanneer die dominante denksisteem in 'n kerk ontbloom word, dat die eerste tree gegee word in die rigting van kerkhervorming.

Wanneer die NHKA aan 'n kritiese ondersoek onderwerp word, word dit meteens duidelik dat die kerk hoogs geïnstitusioneel funksioneer. Dit word vervolgens met verskillende voorbeelde aangedui.

3.3. GEBOUE

Regoor die wêreld staan kerkgeboue in die sentrum van stede. Baie stede het rondom 'n kerkplein ontwikkel. Kerkgeboue het daarmee die kenmerkende simbool van die Christendom geword. Dit gee vastigheid, sekuriteit en permanensie aan die kerk.

Viola & Barna het daarop gewys dat in die Nuwe Testament die woord *ekklesia* nooit na 'n gebou verwys nie, maar na 'n geloofsgemeenskap.

Inteendeel: Die vroegste Christene het nie van kerkgeboue gebruik gemaak nie maar merendeels in mense se huise bymekaar gekom. Vir die eerste drie eeue het Jesus se volgelinge geen heilige plekke of kerke opgerig nie, soos gemeld deur die apologet van die derde eeu, Minucius Felix (sien in die verband verwysings deur Viola & Barna 2008:14).

Volgens **Ferguson** se navorsing (aangehaal in Viola & Barna 2008:15) word die vroegste Christelike “kerkplek” deur argeoloë gedateer 232 nC. Die “kerk” is te vind in Dura-Europos in die hedendaagse Sirië. Dit bestaan uit 'n woonhuis waarvan een vertrek vergroot is en ongeveer sewentig mense kon akkommodeer.

Die vroeë kerk het weinig waarde aan geboue geheg. Dit is eers na Keiser Konstantyn die Edik van Milaan in 313 nC afgekondig het, dat Christene begin het om groot kerkgeboue op te rig soortgelyk aan die tempels wat in die heidense godsdienste te vind was. Kerkgeboue het al belangriker geword. Hoe belangriker 'n dorp, kerklike setel of biskop was, hoe groter was die kerkgebou wat opgerig is.

Kerkgeboue (al groter, mooier en luukser) is simptome van 'n kerk wat groot waarde aan strukture, stabiliteit en vooruitgang heg. Daarteenoor veg sterwende gemeentes vir die behoud van hulle geboue asof dit die laaste vesting van die gemeente is. Wanneer 'n kerkgebou as gevolg van finansiële redes verkoop moet word, sterf die gemeente finaal – hoewel dit nie die geval hoef te wees nie (De Roest 2007:199-204).

Die moontlikheid dat 'n gemeente sonder 'n kerkgebou of voltydse predikant kan voortbestaan, word selde ernstig geneem. Dit is asof gemeentes se identiteit, bestaan en funksionering aan 'n gebou verbind word. Wanneer die gebou verdwyn, verdwyn die gemeente.

Tussen 1950 en 1990 het die NHKA meer as 100 gemeentes gestig. Dit is dikwels gedoen sonder kerkgeboue en predikante. Dikwels het gemeentes vir jare in skole eredienste gehou. Tog is dit opvallend dat al die gemeentes se eerste prioriteit die oprigting van 'n kerkgebou was. Dit hou verband met die opvatting dat 'n gemeente net kan bestaan indien 'n kerkgebou en predikant beskikbaar is. Dié opvatting het in die laaste drie dekades daartoe bygedra dat die stigting van nuwe gemeentes tot stilstand gekom het.

Nie net is die verkoop van eiendomme 'n krisis vir die kerk nie, maar ook die oprigting van nuwe geboue. Dikwels word die kerk se verwagte onvermoë om 'n kerkgebou te kan bekostig, die rede waarom daar nie in nuwe uitbreidings en woongebiede begin word met gemeentestigting nie.

In die NHKA het gemeentestigting en kerkbou 'n rariteit geword – aan die een kant omdat die Kerk besig is om kleiner te word, maar aan die ander kant omdat gemeentestigting onmiddellik geassosieer word met kerkbou - en dit is te duur.

Uit eie ervaring, tydens begeleiding van gemeentelike prosesse, is dit opvallend hoe dikwels lidmate vertel dat terwyl die kerkgebou in aanbou was, daar energie en groei in die gemeente was. Lidmate vertel ook deurgaans dat sodra die bouprojek afgehandel is en die skuld betaal is, kom daar 'n laksheid en onbetrokkenheid na vore. Die implikasie hiervan is dat kerkwees dikwels verbind word aan geboue en die instandhouding van strukture.

Die belangrike rol wat geboue speel reflekteer 'n dominante institusionele kerkbegrip en bedieningspraktyk wat na binne gerig is en afhanklik is van die instandhouding of skep van kerklike strukture. Dit is 'n kerkbegrip wat daartoe lei dat gemeentes net binne vaste strukture kan funksioneer. Die feit dat die kerk altyd *en via* is, altyd op reis is en altyd die karakter van 'n pelgrimstog vertoon, speel geen rol nie.

3.4. STRUKTURE, BEHEER EN KONTROLE

N Niemandt skryf dat kerke, in reaksie teen die veranderinge wat in die samelewing aan die gang is, neig om sy strukture te versterk. Ou strukture word krampagtig in stand gehou, asof strukture identies is met die wese van die kerk (Niemandt 2007:38-41). Dit poog om die kerk as instituut te beskerm en in stand te hou.

Die verskansing en versterking van strukture bevorder nie net institusionalisme nie, maar beperk ook die vermoë van kerke om verandering te hanteer. Die realiteit is dat alle organisasies, kerke ingesluit, deurlopend verander (Smit 2007:213-214). Verandering is te wyte aan eksterne- sowel as interne faktore waarvoor niemand (ook nie kerke) beheer kan uitoefen nie. ***Verandering gebeur teen wil en dank.*** Dit verg konstante aanpassing in struktuur en leiers wat vaardig is om verandering te bestuur.

Een van die belangrikste redes vir stagnasie en agteruitgang, is die onvermoë van organisasies om struktureel aan te pas by nuwe omstandighede en verandering te bestuur. Bekende strukture, bestuursbeginsels en funksionering word kritiekloos voortgesit met 'n gepaardgaande verlies aan effektiwiteit.

Omgekeerd baat organisasies by verandering, as dit reg bestuur word. Insig in veranderingsprosesse en die onderskeidingsvermoë (*discernment*) van wanneer en hoe om bepaalde strukturele – en bestuursaanpassings te implementeer is uiters belangrik.

Niemandt wys verder daarop dat *meganistiese beheer- en kontrole meganismes* vir baie kerke van groot belang is (Niemandt 2007:39). Sinodale strukture word uitgebou, organigramme en vloedigramme word opgestel en sinodale komitees en kommissies word geskep wat buitengewoon groot verantwoordelikhede, seggenskap en mag in die kerk het.

Kerklike strukture en beheer word deur middel van kerkordes gereguleer. Dit word gebou op 'n interpretasie van die Skrif en verkry daarmee 'n onaantasbare gesag, asof dit uit die hemel self kom.

Reformatoriese kerke bely dat Christus sy kerk deur die Woord en Gees regeer. Die proses van institusionalisering lei egter tot oordrewe kerklike bestuur, beheer en kontrole. Dit berus meer op modernistiese bestuursbeginsels as op die leiding van die Woord en Gees.

Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering het in 2003 opdrag gegee dat 'n organisasie analise van die NHKA uitgevoer word. Eksterne konsultante is gekontrakteer om 'n empiriese ondersoek te doen en verslag te lewer (Le Roux & Ludik 2003). Uit die empiriese ondersoek word die omvangryke sinodale struktuur van die NHKA, die gefragmenteerdheid daarvan en die gebrek aan interne kommunikasie duidelik.

Afgesien van dit wat in die verslag van Le Roux & Ludik aangetoon word, dien die Kerkorde van die NHKA (NHKA 1997), asook notules van die Kommissie van die AKV, sinodale rade en ringsvergaderings as bron waaruit 'n beeld van sentraliserende beheer en kontrole sigbaar word. Die verslae en notules is te vind in die Argief van die NHKA in Pretoria.

Die instandhouding van strukture asook sentrale bestuur en beheer kan met enkele voorbeelde aangetoon word:

Die Algemene Kerkvergadering (AKV), wat elke drie jaar sitting neem, word saamgestel uit predikante en ouderlinge wat deur elke gemeente afgevaardig word. Dit beteken dat ongeveer 600 ampsdraers in die AKV sitting neem. Die AKV het dus die karakter van 'n volksvergadering wat alle gemeentes en

lidmate verteenwoordig. Afgevaardigdes neem ook dikwels sitting met die gedagte dat hulle die gemeente verteenwoordig en oor sake moet stem volgens die verwagtinge van die gemeente. Die AKV neem op 'n demokratiese wyse besluite, deur meerderheid van stem.

Die weerstand teen verandering en die instandhouding van strukture manifesteer ook baie duidelik in die funksionering van die AKV. Oor baie jare heen (feitlik by elke AKV) word die verkleining van die AKV bespreek op basis van 'n trapsgewyse afvaardiging. Dit word telkens afgestem. Bestaande strukture word versterk en in stand gehou. Verlies aan mag, beheer en inspraak word onder geen omstandighede prysgegee nie.

Met die opstel van die 1997 Kerkorde (vgl NHKA 1997) is pogings aangewend om die hiërargiese tendens in die struktuur van die kerklike regeervergaderings te verwyder, deur dit *bykomende* vergaderings te noem in plaas van die gebruiklik *meerdere* vergaderings en elke bykomende vergadering se bevoegdheid en verantwoordelikheid te omskryf. Ten spyte daarvan word die AKV (in die praktyk) steeds as die hoogste gesag in die kerk beskou en verwag gemeentes dat die AKV formele goedkeuring moet gee vir bykans alles wat in die Kerk gebeur.

Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering, wat deur die AKV verkies word, vervul 'n baie belangrike rol in die NHKA. Die Kommissie behartig byvoorbeeld alle tugsake teen predikante en keur die jaarlikse sinodale begroting goed. Verder moet die Kommissie 'n groot verskeidenheid sake hanteer wat met elke faset van die Kerk se funksionering te doene het, selfs tot op gemeentevlak. Die Kommissie funksioneer in baie opsigte soos 'n *synodus contractus* wat (volgens die Kerkorde) in die drie jaar tussen Algemene Kerkvergaderings verantwoordelikheid vir die Kerk dra en alle sake ten behoeve van die Kerk hanteer (Ordinansie 3.10.2.xx). Dit skep *de iure* en *de facto* 'n sterk gesentraliseerde bestuurstelsel met buitengewone bevoegdhede en magte wat aan die Kommissie van die AKV toevertrou word. Dit lei tot sterk sentrale beheer en kontrole.

Die sentraliserende tendens, die oprigting van strukture en sisteem van beheer en kontrole manifesteer verder in die 27 sinodale rade wat aan die einde van die tagtigerjare in die NHKA operasioneel was. Meeste van die sinodale rade is deur die Kommissie van die AKV aangewys. Rondom die Kommissie het uitgebreide strukture tot stand gekom wat 'n bepalende rol gespeel het in die wyse hoe gemeentes moes funksioneer. Die rade is mettertyd verminder tot die huidige elf sinodale rade (vgl *Die Almanak*, NHKA 2011:120-125).

Dit het hand aan hand geloop met die vestiging van die NHKA se Hoofkantoor in Pretoria (1959). Die algemene opvatting het ontstaan dat die NHKA vanaf Pretoria, deur die Kommissie van die AKV en die Hoofkantoor bestuur word. Dit word verder bevestig deur die buitengewone groot rol wat die Administrateur, as Hoof van die Hoofkantoor, in die kerk speel – veral op die terrein van finansies en batebestuur. Dit alles het daartoe gelei dat die NHKA oor dekades heen gewoond geraak het aan 'n sentraliserende, van bo-na-onder bestuurstelsel wat die instandhouding van strukture en finansiële welstand van die Kerk moes verseker.

Die belangrikheid van opsig (kontrole) blyk duidelik uit die jaarverslae wat gemeentes oor dekades heen aan ringsvergaderings moes voorlê. Dit het uit honderde vrae bestaan wat deur sinodale rade aan die hand van die Kerkorde en die usansie in die kerk opgestel is. Die sisteem van opsig en sentrale kontrole het van die voorveronderstelling uitgegaan dat al die gemeentes van die kerk identies is en dus identiese verslae moet inhandig.

Dit was eers in 2008 dat die NHKA besluit het om hierdie sisteem te verander deurdat elke gemeente jaarliks 'n bedieningsplan by die ringsvergadering moet inhandig. Daarmee word ruimte gelaat vir die diversiteit wat in die kerk bestaan en verskuif dit die verantwoordelikheid van die sinodale rade na die plaaslike gemeente. So 'n sisteem bevestig die verantwoordelikheid van plaaslike gemeentes om in gehoorsaamheid aan God oor hulle roeping te besin en binne hulle eie konteks die evangelie te verkondig.

Die belangrike rol wat finansies in die kerk speel word nie net op sinodale vlak nie, maar ook in die funksionering van gemeentes sigbaar. In baie gemeentes funksioneer die Finansiële Komitee as 'n soort dagbestuur. Besluitneming op plaaslike vlak word grootliks bepaal deur die beskikbaarheid van geld. Hierdie meganiese en materialistiese benadering waarop begrotings bestuur word, laat min ruimte vir 'n "bedieningbegroting".

Wanneer gemeentes kleiner word en die bekostiging van bediening problematies word, word bediening afgeskaal tot op die vlak wat bekostigbaar is. Vir die doel maak die Kerkorde van die NHKA voorsiening vir voltydse, deeltydse en deelsorg bediening. Wanneer deeltydse bediening nie suksesvol is nie, word die gemeente op grond van finansiële redes opgehef.

'n Kombinasie van faktore (die swaar heffingslas, die vermindering van lidmate en die algemene agteruitgang van baie lidmate se finansiële vermoë na 1994) het die finansiële oorlewing van baie Hervormde gemeentes bemoeilik.

Dit het die tendens om kerklike bediening op grond van finansiële oorwegings te beoordeel, verder bevestig. Gemeentes se lewensvatbaarheid word beoordeel op grond van hulle volhoubare vermoë om sinodale heffings te betaal en 'n standplaas te befonds – met ander woorde – strukture in stand te hou. Min oorweging word geskenk aan die potensiaal van die gemeente of die belang van die evangelieverkondiging in 'n sekere gebied.

Swaar sinodale strukture en die tendens om alles te sentraliseer het oor dekades die institusionele karakter van die NHKA versterk. Tegelykertyd, toe die befondsing daarvan problematies word, het dit 'n ernstige bestaanskrisis vir die Kerk geskep. Sinodale strukture sal noodwendig moet verklein.

Swaar sinodale strukture, oormatige organisasie, die fokus op finansies en sentrale beheer demp die kreatiwiteit en ywer waarmee lidmate die evangelie uitdra. **N Niemandt** verwys in die verband na **M Buber** se waarskuwing: *Die sentralisasie en kodifikasie wat juis in belang van godsdiens onderneem word, is lewensgevaarlik vir die hart van die godsdiens* (Niemandt 2007:41).

DL Guder kom tot die gevolgtrekking dat *as we come to the turning of the century, the growing emphasis on local congregation is accompanied, in*

churches of the Western tradition, by the diminishing significance of regional and national church structures. They are both getting smaller and are being redefined. This is a complex process.... increasingly affirm the local congregation as the prime unit of mission (Guder 2000:147).

3.5. ONDERSKEID TUSSEN AMP EN LIDMAAT

Soos bo aangetoon, is een van die uitstaande kenmerke van 'n kerk wat as instituut funksioneer, die onderskeid wat tussen ampsdraers en lidmate gemaak word.

Die ontwikkeling van die amp in die vroeë katolieke kerk (180-250nC) hang saam met die omlýning en definiëring van die kerklike dogma, die handhawing van dissipline en formalisering van die erediens (Dreyer 2011:62-64).

Die biskop is al meer beskou as die een wat die gawes van die Gees ontvang het. Die biskop word die bemiddelaar van die heil, die vader van die gelowiges, die *vicarius Christi*.

Teenoor die ampsdraers word die gewone lidmate as *onmondig* gesien. Die opvatting dat elke Christen 'n priester is (I Pet. 2:5-9) wat nog deur Justinus, Ireneanus en selfs Tertullianus geleer is, het al meer op die agtergrond geraak. Die prediking en bediening van die sakramente het die eksklusiewe voorreg van die geordende klerus geword (vgl in die verband Viola & Barna 2008:105ev).

Een van die groot strydpunte tydens die Kerkhervorming in die 16e eeu, was juis oor die mag en posisie van die pous en biskoppe. Calvyn het daarop gewys, aan die hand van Ef 4:11-12, dat die ampsdraers en die vergadering van die ampte hulle gesag van Christus ontvang. Die ampsdraer het dus slegs afgeleide gesag. Die kerklike en amptelike gesag berus op die roeping van Christus en die gehoorsaamheid aan die Woord. Wanneer die ampsdraer in gehoorsaamheid aan Christus en die Woord sy roeping uitleef, is dit asof Christus self daar teenwoordig is (Koffeman 2009:152).

Dit is 'n tipies reformatoriese beginsel dat die amp nie een of ander belangrike *officium* is nie, maar eerder 'n *ministerium* (Pont 1981:197). Ampsdraers behoort diensbaar te wees, want daarin word hulle die amp waardig. Hierin was Christus self tot voorbeeld: Hy het gekom as dienskneg en het diensbaar geword tot in die dood. Jesus kniel voor sy dissipels om hulle voete te was, en gee dan aan hulle die opdrag dat hulle mekaar ook moet dien.

Beide Luther en Calvyn het groot klem geplaas op die dienswerk van elke Christen. Die feit dat vanuit die geleedere van die "leke", op roterende basis, lidmate tot die amp verkies is beklemtoon die feit.

In die 20e eeu was dit veral Kraemer en Van Ruler wat weer met erns gewys het op die belang van die algemene priesterskap van die gelowige, die belang van algemene amp in verhouding met die besondere amp (vgl Van Ruler 1952; Kraemer 1960).

Meer onlangs meen Koffeman dat die amp (en die rol van lidmate) tans 'n sentrale probleem vir kerke en ekumeniese verhoudings inhou (Koffeman 2009:137). Gevolglik staan die amp sentraal in die problematiek waarmee Kerkreg as wetenskap homself besig hou.

Dingemans meen ook dat ampsbegrip 'n belangrike rol in kerklike vormgewing en die opstel van nuwe kerkordes speel (Dingemans 1992:220ev). Die verskansing van die amp in sy huidige vorm is volgens hom 'n soort kompromis met die verlede, wat daartoe lei dat kerklike transformasie of vernuwing bykans onmoontlik geword het.

Die Kerkorde van die NHKA verwoord die belangrike rol wat die lidmate in bediening behoort te speel soos volg:

Ampte is gawes en dienste waardeur God mense wat Hy in en deur Christus verlos het tot geloof in Hom bring. Deur die ampte rus Hy die gelowiges toe vir hulle dienswerk in die wêreld en vir die opbou van die kerk tot die werklike eenheid in Christus.

NHKA 1997:6

Ten spyte van alles wat gesê word oor die lidmaat se rol in die kerk, het die amp in die reformatoriese kerke (en die NHKA) 'n baie prominente plek ingeneem. Die ampsdraer is primêr verantwoordelik vir die bediening van die evangelie, terwyl lidmate bedien word.

Ten spyte van korrekte teologiese fundering van die amp, het ampsdraers die subjek en lidmate die objek van bediening gebly. Die onbetrokkenheid van lidmate in die bediening en die onderskeid tussen amp en lidmaat, is 'n klassieke voorbeeld van die institusionalisering van die amp en die kerk.

In die NHKA is daar die algemene opvatting dat die kerk 'n "domineeskerk" is (Van Wyk 1991:1). In 'n redaksionele artikel in *Die Hervormer* skryf Van Wyk: *Ons Kerk maak dikwels nog die indruk van 'n domineeskerk in plaas daarvan dat die Kerk in die wêreld die beeld vertoon van 'n lewende, dienende gemeente, werklike liggaam van Christus...*

Die bediening van die evangelie is in die NHKA die verantwoordelikheid van die predikant. Lidmate se verantwoordelikheid is om hulle te laat bedien deur die ampsdraers tydens die erediens en huisbesoek.

Hierdie struktuur is nie net 'n simptoom van 'n institusionalisme nie, maar is ook nadelig vir die kerk om deur middel van sy lidmate die evangelie te bedien.

3.6. TEOLOGIESE OPLEIDING

Vervolgens is dit nodig dat ook aandag gegee word aan die teologiese opleiding wat predikante ontvang. Die teologies-wetenskaplike opleiding dra myns insiens (onbedoeld) by tot die institusionalisering van die kerk.

Niemandt verwys na uitgebreide navorsing wat deur die *Hartford Institute of Religious Research* in die VSA gedoen is. Daar is bevind dat predikante met 'n baie sterk akademiese agtergrond in die teologie, juis die minste gereed is om aan te pas by nuwe omstandighede. Hulle vind dit ook moeilik om gemeentelike transformasie te begelei (Niemandt 2007:40).

Baie kerke en teologiese fakulteite gaan van die veronderstelling uit dat beter teologiese opleiding die kerk sal laat groei en vooruitgaan. So 'n ingesteldheid berus op 'n modernistiese en positivistiese beskouing van wetenskap wat aan die mens vooruitgang en groei moet waarborg. Die ontnugtering wat die kerk sedert die laat 20e eeu ervaar, is dat die akademiese opleiding van predikante baie min bydra tot die groei van die kerk.

Volgens *Die Almanak* (NHKA 2011:135-185) het 16% van diensdoende predikante van die NHKA doktorsale studies in die teologie voltooi en reeds 'n PhD of DD graad ontvang. Daarbenewens is 'n beduidende aantal predikante besig met nagraadse studies en word geen predikant tot die bediening toegelaat indien hy of sy nie ten minste 'n MDiv graad voltooi het nie. Die kerk se statistieke (soos later aangetoon) toon egter 'n volgehoue agteruitgang in die getal lidmate.

Dit is dus duidelik dat predikante met 'n hoogstaande akademiese opleiding geen waarborg vir gemeentes se groei inhou nie.

Dit is verder opvallend dat die kerk sy sterkste groei getoon het in die tydperke toe daar 'n akute tekort aan predikante was (1950-1970). Dit word hieronder in die statistiese analise aangetoon. Die rol wat lidmate, ouderlinge en diakens in die groei van die kerk gespeel het, kan nie onderskat word nie.

Dit bevestig die vermoede dat opgeleide en geordende predikante nie noodsaaklik vir die kerk se voortbestaan is nie. In baie kerke wat wel groei, speel bediening deur lidmate 'n deurslaggewende rol.

In die Suid-Afrikaanse konteks is die Angus Buchan-fenomeen ook ter sake. Buchan is 'n boer wat as evangelis optree. Sy *Mighty Men Conference* en beweging trek skares van tot 250 000 per keer (vgl berigte en foto's in *Rapport* 2009). Sy byeenkomste trek meer aandag as die grootste sportbyeenkomste in Suid-Afrika.

Lidmate van verskillende kerke woon die geleenthede by. Ook mense wat min tot geen verbintenis met die kerk het nie, woon dit by. Talle getuig van die hartsverandering en transformasie wat daar in hulle lewens plaasvind.

Die vraag is: Hoe beoordeel 'n mens die verskynsel? Sonder om in besonderhede in te gaan of 'n oordeel uit te spreek, kan ten minste die volgende waarnemings gemaak word:

- Buchan is nie 'n opgeleide teoloog nie, maar 'n boer. Duisende lidmate van tradisionele reformatoriese kerke het geen probleem daarmee dat 'n 'onopgeleide' prediker aan hulle die evangelie verkondig nie.
- Die *Mighty Men Conference* toon al die kenmerke van 'n beweging. Daar is die minimum strukture en organisasie. Eredienste word in sport stadions en op Buchan se plaas in die veld gehou.
- Sy prediking word gekenmerk deur die beklemtoning van God se mag, outydse moraliteit en gesinswaardes, die leiding van die Heilige Gees en fundamentalistiese Skrifgebruik. Daar is geen twyfel oor basiese geloofswaarhede of kritiese vrae oor die Bybel nie.

In 'n ondersoek na kenmerke van die top 1% van '*suksesvolle predikante*' in die VSA (dws die wat ongeveer 17% jaarlikse groei in lidmaatgetalle handhaaf), blyk dit dat 37 van die respondente nie 'n formele teologiese opleiding ontvang het nie (Salter 1990:17).

Die kritiese vraag wat dit aan die kerk stel is: Hoe belangrik is opgeleide en geordende predikante werklik vir die voortgang van die kerk? Wat is die rol van teologiese opleiding? Hoe benut die kerk lidmate in die verkondiging?

Waarskynlik het kerke (soos die NHKA) met hulle beklemtoning van hoogstaande teologiese opleiding 'n elitistiese kerk geskep waarmee Jan Alleman moeilik assosieer.

Teologie as wetenskap, soos dit aan teologiese studente van die NHKA geleer word, het inherente swakhede. Dit skep 'n kritiese ingesteldheid teenoor die Skrif, die kerk en bepaalde aspekte van die Christelike geloof. 'n Rasioneel-kritiese beoefening van die teologie lei dikwels tot 'n meganiese en tegniese benadering tot verkondiging en kerklike bediening in die algemeen.

Indien dit nie reg hanteer word nie, lei dit tot 'n verlies aan spiritualiteit, motivering en gebrekkige funksionering by predikante. Dit het weer uiters negatiewe implikasies vir 'n tipiese reformatoriese gemeente, waar die prediking, die rol van die predikant en die amp oorbeklemtoon word.

Daarom pleit Heitink tereg vir 'n "vereenvoudigde teologie" (Heitink 2007:344-346). Hy wys op die omvangryke ensiklopedies uitbreiding wat die teologie ondergaan het, met talle dissiplines en sub-dissiplines. Spesialisering vind toenemend plaas.

Die bydrae wat die teologie-as-wetenskap tot die institusionalisering van die kerk maak, kan waarskynlik getemper word indien teologie verstaan word as 'n *sistematiese geloofsbesinning ten dienste van geloof en die lewe vanuit die geloof* (Furet 1987:29).

3.7. STATISTIESE ANALISE

Vermindering van lidmate

Statistiese gegewens dui daarop dat die NHKA (as denominasie) nie daarin slaag om te groei nie, hoewel individuele gemeentes wel groei. Dit is deel van 'n wêreldwye verskynsel.

Talle nasionale kerke, volkskerke of staatskerke regoor oor die wêreld is besig om vinnig lidmate te verloor. In meeste lande bestaan die tradisionele 'hoofstroom' kerke nog net as klein minderheidsgroepe. In Suid-Afrika (en spesifiek die NHKA) is dieselfde tendens waarneembaar.

In **Nederland**, byvoorbeeld, het die getal buitekerklikes in 1947 op 17,1% van die bevolking gestaan; in 1979 het dit op 27% gestaan en teen 1993 het dit reeds op 52% gestaan (Heitink 1993:14). Lidmate van die Nederlands Hervormde Kerk het in 1900 ongeveer 90% van die Nederlandse bevolking uitgemaak. In 2000 was dit slegs 14%. Die verwagting is dat heelwat gemeentes in Nederland in die volgende dertig jaar sal

verdwyn. Na beraming sal slegs 4% van die Nederlandse bevolking teen 2020 deel wees van die Protestantse Kerk (De Roest en Stoppels 2007:12).

Die *Barna Research Group* se 2005 verslag, *The State of the Church* (Barna 2005) het vasgestel dat die getal volwassenes in die **VSA** wat nie meer eredienste bywoon nie sedert 1991 verdubbel het – van 39 miljoen na 75 miljoen. Van hierdie getal mense wat die kerk die afgelope 15 jaar verlaat het, is 55% mans. Daarbenewens wys die verslag daarop dat 12,5% (16 miljoen) van dié wat die kerk verlaat het, geklassifiseer kan word as belydende Christene - met ander woorde - mense wat steeds in Jesus Christus as Verlosser glo.

Barna voorspel dat teen die huidige koers, plaaslike kerke en denominasies teen 2025 die helfte minder lidmate sal hê en dat hulle erediensbywoning drasties sal daal (<http://www.barna.org>).

Dit toon verder dat nóg die tradisionele hoofstroom kerke; nóg die plaaslike gemeenskapskerke; nóg mega kerke of die sogenaamde *Evangelical Movement* die vermoë het om die styging in ongeloof en kerkverlating te stuit. Ook die *Church Growth Movement* van McGavran, met al die navorsing wat deur die *Fuller Theological Seminary* oor kerkgroei gedoen is, kon nie daarin slaag om meer mense in die VSA “Christene” te maak nie (Hirsch 2006:36).

Soortgelyke statistiek vind ons in **Brittanje**, waar daar ‘n algemene verlating van bestaande denominasies en afname in erediensbywoning plaasvind (vgl <http://www.jesus.org.uk>).

Een van die lande in Wes-Europa waar die vermindering van lidmate meetbaar is, is **Duitsland**. Die statistieke is beskikbaar aangesien lidmaatskap van die kerk en die persoon se belastingaanslag hand aan hand loop. Die staat kan dus rekenskap gee van elke persoon se amptelike lidmaatskap (vgl Herbst 2005 en 2008). ‘n Paar miljoen lidmate het die Duitse kerke die afgelope twee dekades verlaat en kerklike meelewing het ‘n laagtepunt bereik.

Die volgende tabel toon aan hoeveel lidmate die *Evangelische Kirche* en die *Rooms Katolieke Kerk* die afgelope jare verlaat het. Die vermindering van lidmate word in intervalle van twee jaar aangetoon:

JAAR	EKD	RKK
1991	320,635	16,933
1993	284,699	153,753
1995	296,782	168,244
1997	196,602	123,813
2003	177,162	129,598
2005	119,561	89,565
2007	131,000	93,667

In 1991 (pas ná die hereniging van Duitsland), was daar nog 29,2 miljoen Protestante in Duitsland. In 2001 was daar slegs 26,45 miljoen lidmate. Tussen 1991 en 2001 het die EKD dus 'n verlies van 2,75 miljoen lidmate gehad.

In 2007 was daar 24,832,110 lidmate oor. Tussen 2001 en 2007 was daar dus 'n verdere verlies van 1,62 miljoen. Dit is 'n totale verlies van 4,37 miljoen lidmate tussen 1991 en 2007.

Volgens die staat se sensus was die totale bevolking van Duitsland in 2007 op 82,217,837 gestel. Daarvan het ongeveer 1 miljoen gereeld eredienste bygewoon terwyl 'n verdere 1 miljoen gereeld na godsdienstige TV uitsendings kyk. Daarbenewens het 9 miljoen Kersdienste bygewoon.

Dit is duidelik dat kerke in Duitsland in die laaste dekades miljoene lidmate verloor het. Van 'volkskerk' is daar nie meer sprake nie, slegs van 'sendingkerk' (Herbst 2008:13).

Erediensbywoning volgens lande

#1	Nigerië	89%
#2	Ierland	84%
#3	Filippyne	68%
#4	Suid-Afrika	56%
#5	Pole	55%

#6	Puerto Rico	52%
#7	Portugal	47%
#8	Slowake	47%
#9	Mexiko	46%
#10	Italië	45%

Hieruit blyk dat Suid-Afrika een van die min lande is waar ongeveer die helfte van die bevolking aantoon dat hulle redelik gereeld eredienste bywoon. Dit is ook opvallend dat die lande wat in die “top 10” verskyn, oorwegend Rooms Katoliek is.

Europese en oorwegend Protestantse lande is baie laag op die indeks. Protestantse kerke vaar wêreldwyd deurgaans die swakste in terme van hulle lidmate se erediensbywoning (<http://www.religioustolerance.org/reirate.htm>). Daar is steeds beduidende getalle mense wat “gereeld” eredienste bywoon, maar dit neem stelselmatig af.

Navorsers is lank reeds bewus van die feit dat mense wat vraelyste antwoord of aan ‘n meningspeiling deelneem, die vrae nie altyd eerlik antwoord nie. Die antwoorde reflekteer dikwels wat die deelnemers meen dat hulle behoort te antwoord. Dit staan bekend as die *social desirability bias*. Die algemene aanvaarde norm in marknavorsing is dat slegs 1 uit 2 deelnemers *alle* vrae eerlik antwoord (vgl http://www.religioustolerance.org/rel_rate.htm).

Dit beteken dat die getal persone wat gereeld eredienste bywoon, aansienlik verminder kan word. Toegepas op ‘n land soos die VSA, kan die persentasie van die bevolking wat eredienste bywoon verminder word van 44% na ongeveer 26%.

Hierdie statistieke word bevestig deur die navorsing wat Sally Morgenthaler in 2003 gedoen het (vgl <http://easumbandy.com> en soos aangehaal in Hirsch 2006:35). Sy het bevind dat die werklike bywoning van eredienste in die VSA op 18% staan, waarvan Protestantse kerke slegs 3 % uitmaak. Charismatiese groepe trek 9% van die bevolking na hulle eredienste en die Rooms Katolieke Kerk 6 %.

Indien dieselfde tendens in Suid-Afrika voorkom, naamlik dat minder mense eredienste bywoon as die 56% wat aangedui het dat hulle dit wel doen, kan aanvaar word dat slegs 30% redelik gereeld eredienste bywoon.

Verspreiding van lidmate

Vervolgens word gekyk na die belangrikste Christelike groeperings in Suid-Afrika en verspreiding van lidmaatgetalle volgens kerklike groepering:

Inheemse Kerke (Insluitend ZCC)	52,1%
Pinkster Kerke	8,5 %
Rooms Katolieke Kerk	7,1%
Metodiste Kerk	6,8%
Gereformeerde Kerke	6,7%
Anglikaanse Kerk	3,8%
Geen kerklike verbintenis	15,0%

Dit is duidelik dat die gereformeerde kerke in Suid-Afrika oor jare heen 'n verkeerde aanname gemaak, naamlik dat dit die grootste godsdienstige groepering in Suid-Afrika is. Die teendeel is eerder waar. Gereformeerde kerke is 'n uiters beperkte groep binne die breër Suid-Afrikaanse samelewing (http://www.religioustolerance.org/rel_rate.htm). Hieruit kan die volgende afleidings gemaak word:

- Gebaseer op hierdie statistiek maak die NHKA slegs 0,2% van die Suid-Afrikaanse bevolking uit.
- Ongeveer 15% van alle Suid-Afrikaners het geen kerklike verbintenis nie.
- Dit is verder opvallend dat die gereformeerde kerke wat oor dekades heen verskillende bevolkingsgroepe bedien, minder as 7% van die bevolking uitmaak.

- Dit is duidelik dat die gereformeerde kerke, na sendingwerk wat oor dekades en selfs eeue strek, nie naastenby dieselfde invloed as die inheemse, onafhanklike kerke of charismatiese kerke uitoefen nie.
- In 1911 het die gereformeerde kerke van Suid-Afrika se lidmate 57,1% van die Blanke bevolkingsgroep uitgemaak. Teen 1996 het dit gedaal tot 48,1% (Dreyer 2003:1050).
- In die ooreenstemmende tydperk het die persentasie gereformeerdes onder die Swart bevolkingsgroep konstant gebly op 6,8%. Daar was dus geen groei (as persentasie uitgedruk) oor 'n periode van 80 jaar nie. Daarteenoor het die onafhanklike, inheemse kerke se “markaandeel” in dieselfde periode met bykans 40% en die Pinksterkerke met 10% gegroei.

Die NHKA het sedert 1910, op 'n jaarlikse basis met enkele uitsonderings, in elke gemeente sensus gedoen. Die statistieke wat van gemeentes ontvang word, word in *Die Almanak*, die Jaarboek van die NHKA, gepubliseer. Die afgelope eeu se uitgawes is ter insae in die Kerkargief.

Die volgende tabel bied 'n oorsigtelike beeld van tendense in die laaste dertig jaar:

Gemeentes, lidmate en predikante van die NHKA 1980–2008

Jaar	Totale lidmate	Belydende lidmate	Belydenisgedoen	Gedoop	Vertrek met bewys	Oorgeko m met bewys	Aantal gemeente predikante
1980	193 521	126 661	5 378	4 818	1 821	1 917	220
1982	193 091	127 346	5 119	5 083	2 031	2 066	225
1984	193 144	129 426	5 506	5 191	1 852	2 265	250
1986	195 299	132 016	5 192	4 936	2 028	2 313	263

1988	193 484	131 466	4 769	4 812	2 536	3 449	285
1990	192 541	132 483	5 926	4 280	2 280	2 848	280
1992	192 759	134 160	5 022	4 004	1 804	2 490	289
1994	184 601	130 710	4 900	3 667	4 426	4 331	324
1996	176 338	129 759	4 764	1 622	5 184	4 751	343
1998	170 011	123 538	3 756	2 423	9 383	8 161	365
2000	162 526	120 937	3 592	1 958	4 744	4 587	358
2002	154 687	116 829	2 834	1 872	3 798	3 198	346
2004	143 457	112 756	3 150	1 877	6 166	5 040	323
2006	143 463	111 799	2 003	1 207	6 999	6 576	302
2008	136 045	107 202	2 212	1 457	3 502	2 201	254
2010	129 326	103 048	1 913	1 591	3 656	2 013	252

Die betekenis van hierdie statistieke kan soos volg opgesom word:

- Totale lidmaatgetalle het in die laaste dertig jaar met 30% verminder.
- Die getal dopelinge het met 75% afgeneem. Dit is ten nouste verband aan die lae geboortesyfer en veroudering wat in die gemeenskap aan die gang

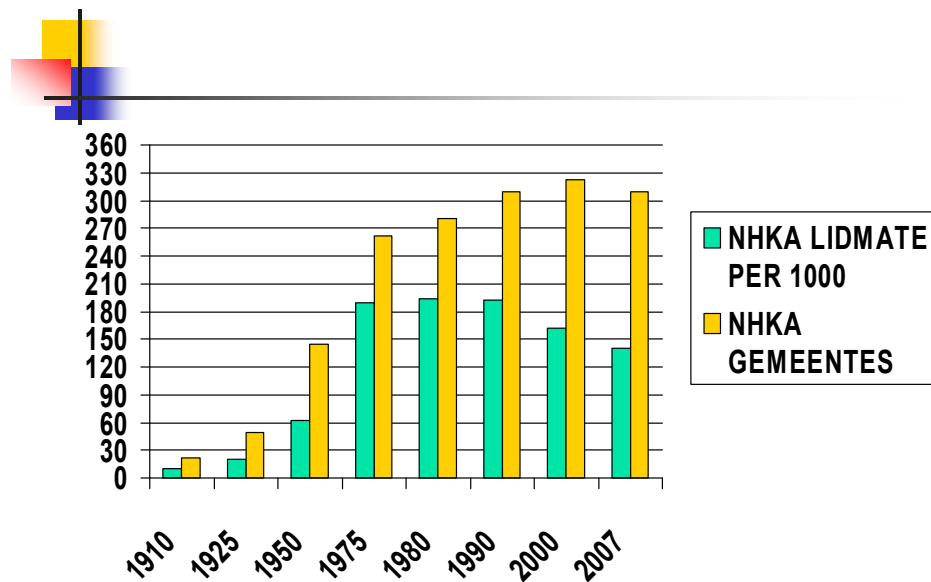
is. Dit dui ook daarop dat talle jongmense die Kerk verlaat deur na ander kerke te gaan, te emigreer of buitekerklik te word.

- Op die huidige stadium is die getal sterftes in die Kerk reeds meer as die getal geboortes.
- Dit beteken dat die Kerk geen groei sal beleef deur natuurlike aanwas en deur die normale proses van doop, kategese en belydenis nie.
- Die vermindering van lidmate is oor die laaste twee dekades konstant. Daar is dus geen aanduibare rede waarom die proses nie sal voortgaan nie.
- Dit beteken dat gemeentes dit toenemend moeilik sal vind om predikante te versorg, dat gemeentes sal saamsmelt of dat predikante meer as een gemeente sal bedien.
- Al meer predikante sal gemeentes deelyds bedien.
- Die kerk se sinodale aktiwiteite gaan toenemend onder druk kom.

Een van die statistieke wat ernstige aandag verdien, is die getal predikante wat in gemeentes diens doen. Die getal het in 1999 sy hoogtepunt bereik met 369 predikante wat in gemeentes gewerk het. In een dekade het die getal geval tot 252, 'n 32% vermindering. Dit kan simptome wees van die kerk wat verklein en dus minder predikante benodig; dit kan ook (myns insiens) dui op dieperliggende probleme soos vrees vir die toekoms, onsekerheid oor finansiële sekuriteit, onbevredigende werksomstandighede en ontnugtering met die kerk as instituut. In 'n volgende paragraaf sal verder op die saak ingegaan word.

Een van die interessante en moontlik baie belangrike waarnemings, is die feit dat die NHKA in die periode voor 1980 'n akute tekort aan predikante beleef het - juis omdat die kerk so vinnig gegroei het. Dit beteken dat gemeentes, ten spyte daarvan dat hulle lang periodes vakant was en sonder bediening deur voltydse predikante moes klaarkom, gegroei het. Lidmate het self leiding geneem, en veral ouderlinge het 'n uitsonderlike groot rol gespeel in die voortgang van die kerk. Dit korreleer met die opvatting dat kerke groei wanneer lidmate verantwoordelikheid vir gemeentes aanvaar.

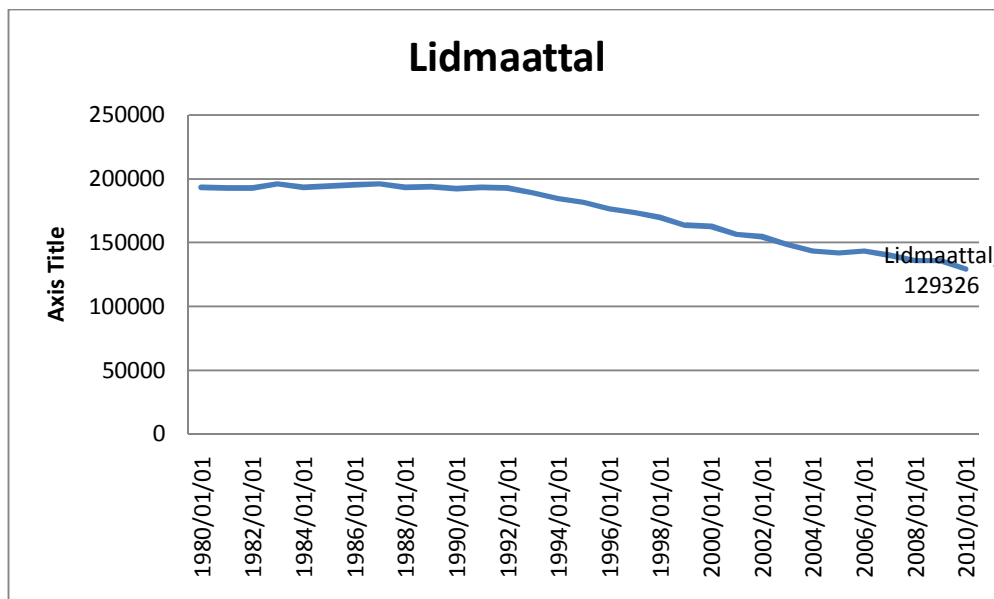
Omgekeerd: Dit is opvallend dat die oorfloedige beskikbaarheid van predikante (na 1980) nie die daling in lidmaatgetalle voorkom of verminder het nie. Die tendens in die NHKA ten opsigte van lidmaatgetalle, stigting van gemeentes asook ontbinding van gemeentes, ten opsigte van die laaste eeu, kan soos volg uitgebeeld word:

Dit kan soos volg opgesom word:

- Die NHKA het tussen 1910 en 1970 groot groei in die getal lidmate en gemeentes beleef, van ongeveer 20,000 tot sowat 190,000.
- Die NHKA het tussen 1970 en 1990 gestabiliseer op net onder 200,000 lidmate. In die periode het die Kerk se infrastruktuur geweldig uitgebrei en is talle gemeentes gestig.
- Die NHKA het tussen 1990 en 2010 'n skerp daling in lidmate begin ervaar.

Sedert 1980 lyk die grafieke soos volg:

Die vraag is: Wat is die langtermyn implikasies as die Kerk konstant en beduidend kleiner word? Mead het aangetoon dat die effek van 'n konstante daling in lidmate ernstige gevolge vir die kerk in die VSA gehad het (Mead 1994:1-17 en 128). Dit sluit in verswakking van die kerk se finansiële posisie, rasionalisering van sinodale poste, teologiese opleiding raak te duur, voltydse predikante raak te duur en kleiner gemeentes sluit hulle deure.

A Mann se navorsing het aangetoon het dat die grootte van 'n kerk die prosesse, struktuur en dinamika wat in die kerk werksaam is, grondig beïnvloed: *When organisms change significantly in size, they must also change in form* (Mann 1998:1).

Hierby kan gevoeg word: As organisasies in grootte verander, verander nie net die vorm nie, maar ook die identiteit en funksionering van die organisasie. Dit beteken onder andere dat die opleiding van predikante, die funksionering van gemeentes en die manier hoe gemeentes moet bestaan ingrypend aangepas sal moet word. Dit het implikasies vir die identiteit van die kerk.

Vergelykende statistiese gegewens

Dit is belangrik om vas te stel of die daling van lidmaatgetalle net in die NHKA voorkom. As dit die geval sou wees, sou dit dui op ernstige interne,

systemiese probleme. As soortgelyke kerke as die NHKA dieselfde tendense vertoon, beteken dit dat dit nie net interne faktore is wat die daling in lidmate veroorsaak nie, maar ook eksterne faktore. In die Suid-Afrikaanse konteks is die naaste vergelykbare voorbeelde die Afrikaanse susterkerke, te wete die Nederduitse Gereformeerde Kerk (NGK), die Gereformeerde Kerke van Suid-Afrika (GKSA) en die NHKA.

In die volgende tabel word dié drie kerke se lidmaatgetalle vergelyk, aan die hand van amptelike statistieke wat in die onderskeie kerke se jaarboeke gepubliseer word. Dit is opvallend hoe identies die drie kerke se statistieke van die laaste twintig jaar, uitgedruk in persentasies, vertoon (aangehaal uit Labuschagne 2009:107-108):

Jaartal	NG KERK LIDMAATTAL		NHKA LIDMAATTAL		GEREFORMEERDE KERKE VAN SA	
	Doop	Belydend	Doop	Belydend	Doop	Belydend
1988	455,846	970,366	62,018	131,466	36,998	78,417
1990	427,194	959,366	60,058	132,483	35,036	78,945
1992	403,180	956,794	58,599	134,160	33,478	78,935
1994	374,358	936,508	53,891	130,710	33,023	80,037
1996	358,063	930,774	46,579	129,759	30,589	78,254
1998	346,460	915,575	46,473	123,538	28,409	76,359
2000	329,047	918,790	41,589	120,937	26,241	74,952
2002	303,868	897,067	37,858	116,829	24,340	73,748
2004	282,256	889,839	30,701	112,756	21,927	71,969
2006	265,463	889,538	31,564	111,799	20,514	70,345
2008	248,506	880,761	28,892	107,205	18,988	68,842
% Afname 1988-1998	24%	5,5%	25%	6%	23%	3%
% Afname 1999-2008	20%	4,5%	20%	12%	23%	9%
Reële afname	199,083	98,943	27,610	23,446	16,953	9,128

As die kerke en die twee dekades met mekaar vergelyk word, is die volgende opvallend:

- Die drie kerke se verlies aan dooplidmate, as persentasie uitgedruk, is feitlik identies.
- Lidmate van die drie kerke het die afgelope 20 jaar met 375,163 verminder waarvan die dooplidmate gedurende hierdie periode die grootste verlies verteenwoordig (65%).
- Die NG Kerk het die kleinste daling van belydende lidmate. Dit kan daarop dui dat die NG Kerk, as grootste kerk, nog nie die volle impak van demografiese veranderinge vertoon nie; of dat die vlak van tevredenheid in die NG Kerk hoër is as by die ander twee kerke en minder lidmate die kerk verlaat.
- Die NHKA se verlies aan belydende lidmate het in dekade 2 (1999 tot 2008) verdubbel (van 6% tot 12%), in vergelyking met dekade 1 (1988 tot 1998). Hierdie versnelling sal na alle waarskynlikheid toeneem omdat kleiner kerke groter blootstelling het aan demografiese veranderinge.
- Dit word bevestig deur die daling van belydende lidmate van die Gereformeerde Kerke, wat drievoudig toeneem het (van 3% tot 9%).

Die Raad vir Apostolaat het in sy voorlegging aan die 68e Algemene Kerkvergadering van die NHKA (Agenda 68e AKV 2007) tot die gevolgtrekking gekom dat daar 'n verskeidenheid faktore is wat aanleiding gee tot die daling in die getal lidmate.

Die verslag identifiseer die volgende faktore wat bydra tot die daling in die getal lidmate:

- Emigrasie van baie lidmate na die buiteland
- Lae geboortesyfer
- Veroudering van lidmate
- Gebrekkige geloofsopvoeding van kinders deur ouers

- Gebrekkige opsig en bearbeiding van bestaande lidmate
- Oneffektiewe bedieningstrukture
- Eredienste wat nie altyd inspirerend is of die jeug bereik nie.
- Ingrypende sekularisasie van die Suid-Afrikaanse gemeenskap
- Die rol van die media
- Die aanvaarding van ander godsdienste of ateïsme as legitieme alternatiewe.
- Die invloed van ander kerke op die NHKA (konkurrente)
- Die tyd van “tradisionele lidmaatskap” is verby.
- Beweeglikheid van lidmate
- Min lojaliteit ten opsigte van een kerk of gemeente
- Jonger lidmate skakel by kerke en gemeentes in waar daar groter vryheid en variasie is, waar hulle voel dat hulle geestelik versorg word en ‘n sinvolle bydrae kan lewer.

Wanneer bogenoemde statistieke verder ontleed word, kan die volgende afleidings ten opsigte van die NHKA gemaak word:

- Die NHKA het minder as 30 000 lidmate tussen die ouderdom 0-17 jaar.
- 78% is belydende lidmate (ouer as 17) en 22% is dooplidmate.
- Indien dit in gedagte gehou word dat ongeveer 1400 kinders per jaar in 306 gemeentes gedoop word (4 kinders per gemeente), is dit duidelik dat die verhouding tussen belydende- en dooplidmate progressief swakker gaan word.
- Die NHKA sal reeds op die korter termyn ‘n situasie ingaan waar die getal jongmense wat belydenis van geloof aflê, minder as ‘n duisend per jaar sal beloop aangesien daar ‘n aanwysbare tendens is dat van die dooplidmate tussen doop en belydenis uit die Kerk wegraak. Minder as 75% van kinders wat in die NHKA gedoop word, doen uiteindelik belydenis van geloof in die NHKA.
- Die afleiding kan gemaak word dat die NHKA binne die volgende 10 jaar ‘n inploffing van lidmaat getalle kan beleef.

- Die implikasie daarvan is dat talle gemeentes sal moet sluit, al meer predikante uit die bediening sal tree en dat die Kerk, veral op sinodale vlak, moeilik sal oorleef.

Dit is ook belangrik om te peil wat die koers van kerkverwisseling is. Onderstaande statistiek is effens misleidend, omdat dit lidmate wat tussen gemeentes van die NHKA verwissel, kan insluit. Tog is dit opmerklik dat jaarliks meer lidmate van NHKA gemeentes met bewys van lidmaatskap vertrek as wat by NHKA gemeentes aansluit.

Teoreties sou die verskil opgemaak word uit lidmate van die NHKA wat met bewys van lidmaatskap by ander kerke aansluit:

Lidmate oorgekom/vertrek en getal ampsdraers

Die praktyk om by vertrek van lidmate uit 'n gemeente attestate of bewys van lidmaatskap uit te reik is ook 'n bron van inligting en gee 'n goeie aanduiding hoe en of lidmate van die kerk by 'n volgende gemeente aansluit.

Die volgende tabel gee vir ons 'n aanduiding:

Jaar	Lidmate (1) oorgekom en (2) vertrek met bewys van lidmaatskap		Diensdoende	
	(1)	(2)	(1) ouderlinge en	(2) diaken
2006	6 576	6 999		
2007	3 304	4 975	5 097	4 011
2008	2 201	3 502		
2009	2 203	3 493	4776	3608
2010	2 013	3 656	4092	3185

Afleidings wat uit hierdie inligting gemaak kan word is die volgende:

- Meer lidmate verlaat gemeentes van die Kerk met bewys van lidmaatskap as wat oorkom na gemeentes van die NHKA. Dit dui daarop dat talle lidmate met verwisseling van gemeente nie weer by 'n gemeente van die NHKA aansluit nie.
- Daar is jaarliks 'n vermindering van ongeveer 500 diensdoende ouderlinge en 500 diensdoende diakens in die kerk.
- Daar is 'n 1 000 meer ouderlinge as diakens. Dit beteken dat die tradisionele werkswyse van 'n ouderling en diaken per wyk onder druk is.

Gemeentes se verslae aan ringsvergaderings dui daarop dat hulle nie voldoende lidmate vind wat bereid is om as kerkraadslede te dien nie. Dit het die verdere implikasie dat die tradisionele pastoraal-geografiese bediening, waar ouderlinge en diakens gereeld 'n wyk besoek, uitgedien raak en op die langer termyn nie gehandhaaf sal kan word nie.

Benewens die lidmate wat die kerk verlaat (hetsy deur emigrasie, deur na ander kerke te gaan of gewoon buitekerklik te word), is die demografiese profiel van die kerk uiters negatief, met talle gemeentes wat rapporteer dat die gemiddelde ouderdom van lidmate 50 en ouer is. Wanneer die bejaardes in die kerk sterf, gaan die kerk dramaties kleiner word.

Op grond van die statistiese inligting soos hierbo uiteengesit, is ek van mening dat die NHKA in die volgende twee dekades die volgende tendense kan verwag:

- Die era (en die ideaal) van 'n gemeente met sy eie volversorgde predikant op elke dorp en in elke woongebied (die klassieke volkskerk) wat in geografiese wyke verdeel is en gereeld deur ouderlinge en diakens besoek word, is 'n verbygaande benadering van bediening.
- Die tradisionele herder/kudde gemeente gaan in groter, stedelike gemeentes toenemend onder druk kom.
- Daarmee saam sal die tipiese reformatoriese identiteit en bedieningstrukture bepaalde veranderinge ondergaan.

- Die toekoms van die kerk is waarskynlik te vind in makrogemeentes (sentralisasie, met gepaardgaande tot niet gaan van omringende gemeentes), of in mikrogemeentes (desentralisasie, met gepaardgaande proliferasie van huisgemeentes).
- Indien hierdie scenario realiseer, sal dit uiteraard groot uitdagings aan die kerk stel in terme van opleiding van lidmate en 'n radikale hervorming in kerkbegrip en kerkpraktyk. Op plaaslike vlak sal die verandering in grootte (groei of verkleining van gemeentes) eiesoortige eise stel.
- Gemeentes sal waar nodig saamsmelt.
- Op die platteland kan gemeentes van verskillende kerke saamsmelt en bediening deel.
- Teologiese opleiding, barmhartigheidsdiens en ander sinodale dienste moet interkerklik plaasvind.
- Op 'n makrovlak is die samesmelting van kerke 'n moontlikheid.
- Omgekeerd, as die strategie van desentralisasie gevolg word, kan klein gemeentes (huisgemeentes) onder leiding van lidmate of ouderlinge funksioneer.
- As laasgenoemde realiseer, het dit die implikasie dat die rol van die predikant ingrypend sal verander. Predikante sal meer aandag moet gee aan die opleiding en toerusting van lidmate.
- Die NHKA sal sy dominante pastorale bedieningsmodel moet uitbrei tot 'n omvattende missionale bedieningsmodel.
- Die tradisionele teologiese opleiding sal ingrypend moet verander, aangesien predikante van die NHKA tans nie in staat is om in 'n missionale omgewing te funksioneer nie.

Bogenoemde opmerkings oor predikante, vereis dat aandag gegee word aan die funksionering van predikante.

3.8. PREDIKANTE SE FUNKSIONERING

In kerke waarin institusionele denke dominant is, speel die geordende predikant 'n buitengewoon groot rol. Soos reeds aangetoon is die institutionalisme wat in kerke manifesteer, deels te wyte aan die formalisering van die amp.

Hoe belangrik die rol van die predikant is, kan mens sien in die geskiedenis van die pastorale teologie (Heitink 1993:293). Dit is dus nie sonder rede dat Heitink sy *Praktische Teologie* afsluit met 'n hoofstuk oor die predikant nie. Veral in die huidige tydsgewrig word die eise wat aan predikante gestel word, al groter.

Veral in die gereformeerde kerklike tradisie, met 'n sterk ontwikkelde ampsbegrip, is die rol van die predikant van uiterste belang. Waar van predikante verwag word om feitlik alle verantwoordelikheid vir die bediening van die evangelie te aanvaar, kan die onderprestasie of gebrek aan kompetensie van 'n predikant lei tot verval in sy of sy gemeente.

Uit bogenoemde statistiek het dit duidelik geword dat daar in die NHKA 'n ernstige krisis ten opsigte van die kerk se predikante ontwikkel het. Die erosie aan predikante het reeds enorme afmetings aangeneem. In 1992 alleen, het 17 Hervormde predikante uit die bediening bedank. In die laaste tien jaar het die getal predikante in die NHKA met 32% verminder.

In die lig hiervan het die 63e Algemene Kerkvergadering opdrag gegee dat die verlies aan predikante empiries, deur middel van vraelyste en onderhoude, ondersoek moes word. Die Kommissie van die AKV 'n navorsingspan aangewys wat in Mei 1996 'n verslag ingehandig wat bekend geword het as die *Ondersoek na die krisis in pastorieë* (NHKA 1996).

Die navorsingspan het uit deskundiges van verskillende dissiplines bestaan en het met hulp van die Raad op Geesteswetenskaplike Navorsing (RGN) data versamel. Op grond van die data wat versamel is, is sekere aanbevelings gedoen. Hoewel die verslag gedateer is, is dit die mees resente bron oor die

NHKA wat beskikbaar is. In die inleiding stel die verslag drie sake aan die orde (NHKA 1996:1):

- Die verlies aan predikante verminder die getal mense wat beskikbaar is om die evangelie te verkondig.
- Dit veroorsaak 'n verlies aan inkomste vir die Kerk.
- Dit beskadig die beeld van die Kerk in die gemeenskap.

Die gevolgtrekkings waartoe die ondersoek kom, waarom so baie predikante die bediening verlaat, kan soos volg saamgevat word:

Predikante het aangedui dat hulle nie *oor al die teologiese en nie-teologiese vaardighede beskik wat nodig is vir hulle rol as predikant nie* (Verslag bl. 4). Reeds in 1996 is dus kennis geneem van ernstige leemtes in die teologiese opleiding, wat nie tred gehou het met die veranderinge in die samelewing nie. Die teologiese opleiding van die NHKA predikante is steeds geskoei op die klassieke Europese benadering. In so 'n benadering word maksimum tyd aan die kennis van klassieke tale, teksvaardighede en eksegetiese spandeer, asof die werk van die predikant net om die prediking draai. Daarbenewens is die eksegetiese van die teks oordrewe krities en intellektualisties hanteer, sodat predikante met meer vrae as antwoorde na die praktyk beweeg het.

Die *strukture van die kerk* (Kommissie van die AKV, Ringskommissie en Kerkraad) bied onvoldoende steun aan die predikant (Verslag bl. 5). Predikante verdink die Kommissie van die AKV (in 1996) van politieke- en teologiese onverdraagsaamheid. Opsighoudende liggame word daarvan beskuldig dat hulle min begrip toon vir die werkdruk en spanning waaronder predikante funksioneer en dat die predikante verdink word dat hulle net 'lui' is. Die NHKA word verder beleef as te konserwatief in sy bediening van die evangelie. Die persepsie word vererger deur negatiewe beriggewing in die kerklike media. Dit lei tot 'n gebrek aan vertrouwe tussen die opsighoudende liggame en die predikant.

Werkomstandighede is van so 'n aard, dat predikante nie die mas opkom nie (Verslag bl. 6). Die diverse rolle van teoloog, prediker, pastor, bestuurder en organiseerder van allerlei projekte en programme lei tot spanning, omdat min

predikante die vermoë het om aan al die verwagtinge te voldoen. Wanneer die predikant nie alles reg doen nie, lei dit tot konflik in die gemeente. Min predikante het verder die vermoë om konflik konstruktief aan te wend en te bestuur.

Isolasie van die predikant en sy gesin van normale sosiale aktiwiteite en vriende speel 'n groot rol.

Finansiële druk lei tot heelwat bedankings van predikante, veral in kleiner gemeentes.

Geloofskrisisse speel 'n groot rol in die bedanking van predikante (Verslag bl. 8). Die fundamentele probleem is dat dit wat 'n *geloofskonteks* behoort te wees, vir baie predikante 'n *werkskonteks* met talle frustrasies geword het.

Huwelikspanning en gesinsprobleme plaas die predikant onder geweldige druk. Dit is die grootste enkele rede dat predikante bedank - in die periode 1985 tot 1993 het 20 predikante as gevolg van huweliksprobleme bedank. Dit hang ook saam met die ouderdomsverspreiding: In dieselfde periode was die grootste getal predikante wat bedank het tussen 30 en 40 jaar oud, na 6 tot 10 jaar in die bediening.

Persoonlikheidsprobleme by die predikant skep dikwels probleme en konflik, wat lei tot bedankings. Hierdie probleme wissel van ernstige patologiese toestande soos bipolêre steurnis en akute depressie tot swak leierseienskappe en gebrekkige selfkennis.

'n Studie wat in 2003 deur die *Instituut vir Biokinetika* van die PU vir CHO (Noordwes Universiteit) op Potchefstroom gedoen is, is ook van belang (vgl Botha, CR e.a. 2003). In hierdie studie navorsing gedoen oor die fisieke-, gesondheid, en psigo-emosionele welstand van manlike predikante in die NG Kerk.

Die studie is gedoen op versoek van die NG Kerk se Kommissie vir Predikantebediening. In totaal is 340 vraelyste wat deur manlike predikante voltooi is, ontvang en verwerk. Dit is dus baie verteenwoordigend van die predikante in die NG Kerk (en *mutatis mutandis* ook van die NHKA).

Die verslag wys verder op statistieke uit die VSA, wat aantoon dat meer as 30% van geordende predikante binne die eerste 3 jaar die bediening verlaat.

Die verslag toon onder andere aan dat 15,09% predikante in hulle menswees uiters ongelukkig is; 28,78% se 'geluk' is swak; 27,42% se 'geluk' is gemiddeld en slegs 30% se 'geluk' is goed of baie goed.

Die verslag toon verder aan dat 14,63% van die predikante 'n hoë vlak en 39,94% 'n matige vlak van uitbranding vertoon.

Die studie kom tot die gevolgtrekking dat predikante swak fisieke en psigo-emosionele kwaliteit van lewe handhaaf. Dit lei tot buitengewone hoë vlakke van stres en uitbranding, met gepaardgaande uittrede uit die amp.

In 'n ongepubliseerde studie van **G Roux** (Roux, G sa.) word dieselfde bevinding gemaak. Die verslag is gebou op mondelingse onderhoude wat met predikante gevoer is. Die verslag dui op die volgende stressore in die bediening:

- Werkslading (24 uur aan diens, 7 dae 'n week)
- Onrealistiese rolvoorskrifte en rolverwagting.
- Onbetrokkenheid en ongemotiveerdheid van lidmate en kerkradslede.
- Maatskaplike veranderinge / Postmoderniteit
- Die rol van die eggenoot
- Finansies
- Reaktiewe en pleks van proaktiewe optrede / krisisbestuur
- Ontoereikende opleiding
- Kwynende lidmaatgetalle

In bogenoemde ondersoek manifesteer dieselfde faktore, wat lei tot die oneffektiewe funksionering van predikante, deurlopend. Dit is hierdie faktore wat lei tot die eventuele uittrede uit die amp.

Die drie verslae maak, elk vanuit 'n eie invalshoek, bepaalde voorstelle oor die hantering van die saak:

- Eersgenoemde verslag (van die NHKA) hanteer die saak *meganies*, deur aanbevelings te maak oor verandering in opleiding, funksionering van strukture en begeleiding van predikante.

- Die tweede verslag (van uit die perspektief van die Biokinetika) plaas die klem op 'n gesonde lewenstyl as die gepaste hantering van uitbranding en stres.
- Die derde verslag plaas die klem op die persoonlike geloofslewe (byvoorbeeld gebed) as die aangewese metode om die krisis te hanteer.

Hierdie situasie, ten spyte van ingrype deur die Kommissie van die AKV en terapeutiese begeleiding deur 'n multidissiplinêre span, het in die NHKA tot op hede nie verbeter nie. Die kantoor van die Kommissie van die AKV het ten opsigte van 2008 die volgende inligting oor Hervormde predikante beskikbaar gestel:

- 12 predikante het geëmeriteer, sommige voortydig.
- 3 predikante het Suid-Afrika verlaat.
- 14 predikante het as predikant bedank en is uit die amp onthef.
- 6 predikante is oorlede.

Gedurende die tydperk 1 November 2007 tot 1 November 2008 is 72 beroepe uitgebring, wat impliseer dat 72 standplase in een kalenderjaar vakant geraak het.

Dit blyk dus dat die uittredes uit die amp nie gestuit word nie. Die gevolgtrekking waartoe gekom word, is dat predikante steeds met 'n ontoepaslike opleiding 'n situasie tegemoet tree wat nie ooreenstem met die reformatoriese ideaalbeeld van die kerk nie.

Dit is nie net in die Suid-Afrikaanse konteks waar predikante onder druk verkeer nie. Navorsing wat die *Barna Group* onder predikante in die VSA gedoen het, dui daarop dat depressie, uitbranding, stres en emosionele probleme teen 'n abnormaal hoë koers onder predikante voorkom. Van die gevolgtrekkings waartoe Barna kom is die volgende (vgl <http://www.barna.org>) :

- Meer as 50% predikante voel hulle is onvoldoende toegerus vir die werk wat hulle moet doen.
- Meer as 80% ervaar voortdurend moedeloosheid oor hulle bediening.
- Meer as 70% het geen vriende nie.
- Ongeveer 33% beskou die bediening as nadelig vir gesinslewe en die huwelik.

- Ongeveer 40% van alle bedankings is die resultaat van uitbranding.

Predikante word as gemeentelike pastors opgelei, maar betree in werklikheid 'n situasie waar die tradisionele pastorale gemeente én die kerk as instituut in duie stort. In baie gevalle beteken dit dat 'n predikant met 'n ontoepaslike opleiding binne ontoepaslike kerklike strukture sy of haar roeping moet uitleef, sonder die nodige begrip en ondersteuning van lidmate en amptelike kerklike vergaderings. Op die langer termyn skep dit 'n geloofskrisis by die predikant, verlies aan geroepenheid, ongelukkigheid, stres, depressie en gepaardgaande persoonlike trauma en verbittering teen die kerk. Gelyklopend versnel die oneffektiwiteit van die predikant die agteruitgang van die gemeente waar hy of sy dien.

Dit is uiters noodsaaklik dat die NHKA moet herbesin oor die rol van die predikant, die kerk se ampsbegrip en die algemene priesterskap van die gelowige.

In die NHKA vervul predikante in baie opsigte nog die tradisionele rol van die *pastor loci*, volgens tradisionele Calvinistiese beginsels. Die Calvinistiese kerk- en ampsbegrip word aan studente in die vak Kerkreg geleer en gekonkretiseer in die Kerkorde van die NHKA.

Die probleem is egter dat die reformatoriese ampsbegrip wat in die 16e eeu teenoor die Rooms Katolieke Kerk ontwikkel is, in die 21e eeu onveranderd gehandhaaf word. Dit dien ook as basis van die teologiese opleiding. Die gevolg daarvan is dat predikante opgelei word vir 'n kerk wat nie meer bestaan nie en met valse verwagtinge van hulle rol as predikant.

Iemand soos **H Kraemer** het reeds in 1960 daarop gewys dat die kerk staan en val by die algemene priesterskap van die gelowige, en nie met die amp van die predikant nie. Hy beklemtoon dat die primêre amp die van die lidmaat is, en nie die predikant nie (vgl Kraemer 1960). Die kerk het egter min aandag hieraan gegee en die onbetwiste standpunt gehandhaaf dat die voortgang van die kerk afhanklik is van die beskikbaarheid van opgeleide predikante.

Selfs toe **JC Hoekendijk** die saak nog meer radikaal gestel het, het die kerk geen ag daarop geslaan nie. Hy skryf dat die predikant as *beroeps-kerkmens* in die postkerklike era nie meer die geskikte instrument is om die evangelie uit te dra nie (Hoekendijk

1964:63). Die kerk (as instituut) en die professionele predikant het 'n hindernis vir die evangelie geword. Hoekendijk kom tot die gevolgtrekking dat die apostolaat net sy voortgang sal vind wanneer dit los van die kerk as instituut funksioneer.

In die praktyk beleef predikante dikwels hierdie oneffektiwiteit waarvan Hoekendijk praat, intens. Dit vererger die onsekerheid onder predikante, laat hulle ernstige vrae vra oor hulle roeping en lei toenemend tot bedankings.

Meer resent beklemtoon **A Hirsch** dat kerke se volharding met die professionele predikant en tegelykertyd hulle onvermoë om lidmate te begelei op die pad van dissipelskap, die grootste rede is waarom kerke kleiner word en selfs moet sluit (Hirsch 2006:24). Kerke se voortgesette fokus op die instituut en die amp wat daarby pas (die predikant), is juis die grootste struikelblok om die evangelie na die wêreld te neem.

Die oorbeklemtoning van die amp van die predikant kan in baie gevalle voor die deur van die Praktiese Teologie gelê word. Die opleiding van teologiese studente fokus op vaardighede wat van hulle goeie, tradisionele dominees maak om 'n gemeente pastoraal te versorg.

Die huidige teologiese opleiding blyk ontoereikend en ontoepaslik te wees. Studente word opgelei vir 'n bediening wat in baie gevalle moeilik volhoubaar is.

3.9. BEDIENING IN GEMEENTES

Die manier hoe predikante van die NHKA gemeentes bedien, vertoon gebrek aan kreatiwiteit. Die 16e eeuse Geneefse bedieningstrukture (met die klem op die erediens en huisbesoek) word nog voluit in die NHKA gehandhaaf (Van Staden 2007:22-23).

Gemeentelike bediening vind plaas binne 'n betreklike rigiede sisteem wat deur die Kerkorde (NHKA 1997) voorgeskryf word en deur toesighoudende vergaderings afgedwing word. Dit lei eerder tot die instandhouding van die kerk as instituut, as die begeleiding van die gemeente as 'n lewende en dinamiese geloofsgemeenskap.

Die Kerkorde van die NHKA omskryf predikante se werk soos volg:

KERKORDE ORDONANSIE 2.1.5

PREDIKANTE IN GEMEENTES

- (i) verkondig die Woord en bedien die sakramente soos bepaal deur die Kerkorde*
- (ii) besoek jaarliks al die lidmate van die gemeente soos met die ouderlingevergadering ooreengekom*
- (iii) besoek nuwe intrekkers*
- (iv) vertroos beproefdes en sien om na siekes, verswaktes en almal in nood*
- (v) doen voorbidding vir alle mense*
- (vi) rus kategete toe vir hulle taak en gee self kategese*
- (vii) neem die openbare belydenis van geloof af*
- (viii) help ouderlinge met die geloofstoerusting van jongmense*
- (ix) neem leiding in die gemeente met die bestudering van die Bybel*
- (x) bevestig ampsdraers*
- (xi) rus ampsdraers en lidmate toe vir hulle sending- en evangelisasietaak en doen dit ook self*
- (xii) bevestig huwelike*
- (xiii) lei vergaderings*
- (xiv) lei begrafnisdienste*
- (xv) doen planmatige studie in die teologie*
- (xvi) hou saam met die kerkraad toesig oor die stoflike belange van die gemeente*
- (xvii) is saam met die ouderlinge verantwoordelik vir opsig en tug oor lidmate*
- (xviii) is saam met die diakens verantwoordelik vir die versorging van hulpbehoewendes*
- (xix) doen verslag aan die ouderlingevergadering oor sy ampswerk.*

(NHKA 1997:24-25)

Wanneer hierdie Ordonnansie krities bekyk word, is dit opvallend dat slegs Ordinansie 2.1.5.xi verwys na die predikant se missionêre verantwoordelikheid. Die Kerkorde skep in effek 'n situasie waar 99% van 'n predikant se tyd opgeneem word deur die instandhouding en pastorale versorging van die gemeente.

Hierdie soort van bediening lei (indien dit optimaal funksioneer) tot die instandhouding van 'n gemeente met weinig moontlikhede vir groei.

'n Pastorale grootte gemeente (volgens gebruik in die NHKA) bestaan uit 300 tot 400 lidmate, wat opgedeel word in wyke en bedien word deur die predikant asook 'n ouderling en diaken in elke wyk. Die gemeente word hoofsaaklik bedien deur middel van eredienste en huisbesoek.

Die jaarverslae wat gemeentes by ringsvergaderings inhandig, bied 'n goeie beeld van die bedieningspraktyk in gemeentes van die NHKA. Opsommings van die verslae word jaarliks gemaak en is ter insae by die Kerkargief te Pretoria.

Om die bedieningspraktyk te kwantifiseer kan uiters misleidend wees, omdat elke predikant volgens eie omstandighede en aanleg sy bediening struktureer. Tog is dit sinvol om die oefening van kwantifisering te doen, bloot om aan te dui waarop hulle fokus.

Met die nagaan van enkele gemeentes se jaarlikse verslag aan ringsvergaderings, word die volgende beeld van predikante se dienswerk sigbaar, aangedui as gemiddeldes per jaar:

A. WOORDVERKONDIGING	
Eredienste (Sondag)	43
Huweliksbevestigings	4
Begrafnisse	10
Openbare woordverkondiging (skole ens.)	10

B. AMPTELIKE VERGADERINGS	
Gemeentelik	60
Ringsverband	4

C. INDIVIDUELE PASTORALE BESOEKE	
Algemene huisbesoek by gesinne	140
Nuwe intrekkers	20
Siekebesoek	36
Dood / Sterwensbegeleiding / Rousmart	18
Bejaardes	25
Huwelik en gesinsberading	28
Opsig gesprekke	4

D. TOERUSTINGSGELEENTHEDE	
Bybelstudie	22
Doop en Huwelikskategese	5
Ouderlinge en diakens	11
Diensgroepe	4
Beampes van die gemeente	5

E. MISSIONÊRE GESPREKKE	
Volwasse kategese	4
Evangelisasie gesprekke	3

F. JEUGBEDIENING	
Kategese	24
Jeugbyeenkomste	14
Jeugpastoraat	8
Toerusting van jeugwerkers	5

Met inagneming van die vereistes wat die Kerkorde aan 'n predikant stel, en deur tydswaardes aan elke tipe bediening toe te ken (onder andere 12 uur per week per erediens en 1 uur per besoek, insluitend voorbereiding en reistyd), kan 'n beeld gevorm

word van die persentasie tyd wat predikante aan die verskillende aspekte van bediening spandeer word.

As persentasie uitgedruk kan die volgende opsomming gemaak word:

Woordverkondiging	23,7%
Pastoraat	36,9%
Toerusting	10,3%
Missionaat	0,8%
Jeugbediening	6,9%
Vergaderings	21,6%

Hierdie opsomming spreek vanself:

- Ongeveer dieselfde tyd word aan vergaderings spandeer as aan Woordverkondiging. Dit dui op 'n Kerk waar 'n vergaderingskultuur dominant is.
- Minder as 1% tyd word aan missionêre of diakonale aksies spandeer.
- Min tyd word aan toerusting van lidmate spandeer.
- Die oorwig van tyd word spandeer aan die pastoraat. Dit dui op 'n Kerk waar die bediening fokus op die instandhouding van die bestaande gemeente.
- Dit is in lyn met wat die Kerkorde verwag - dus sou 'n opsighoudende vergadering nie ontevrede wees met die bediening in so 'n gemeente nie.
- Die Kerkorde skep 'n model van bediening wat fokus op (a) instandhouding van die gemeente d.m.v. pastoraat en prediking en (b) vergaderings. Dit is in lyn met die klassieke Calvinistiese kerkreg, waar die kerk regeer word deur die ampte en die vergaderings van die ampte.

Juis die twee elemente wat sou kon bydra tot die groei van die Kerk, te wete missionale ontwikkeling en toerusting van lidmate, kry verreweg die minste aandag.

In 'n onlangse studie toon **JM Van Staden** aan hoe belangrik huisbesoek in die geskiedenis van die NHKA was. Hy kom tot die gevolgtrekking dat dit wat huisbesoek bedoel was om te bereik, naamlik die bewaring en die opbou van die gemeente, nie realiseer nie aangesien praktiese omstandighede huisbesoek toenemend bemoeilik (Van Staden 2007:7-9).

Ten spyte van 'n bedieningsmodel wat bou op die erediens en huisbesoek deur predikante, ouderlinge en diakens verlaat lidmate steeds die kerk. Huisbesoek is dus (veral in stedelike gebiede) nie 'n effektiewe vorm van bediening nie.

Historiese gesproke, het huisbesoek soos wat dit in die NHKA toegepas word, sy wortels die Geneefse reformasie wat in die 16e eeu onder leiding van Calvyn deurgevoer is, met die spesifieke doel van onderwysing, vermaning, vertroosting en opwekking en bestraffing van die lidmate (Van Staden 2007:22). Dit was dus 'n kerklike praktyk wat gefokus was op die dissipline, opsig en tug.

In 'n era waar bestraffing en tug feitlik nie meer toegepas word nie, is die vraag dus of dit enigsins sin het om met 'n 16e eeuse model voort te gaan, as dit oneffektief blyk te wees?

Predikante ontkom egter nie aan oneffektiewe bediening nie, omdat die Kerkorde bepaalde eise ten opsigte van bediening stel en lidmate dit daarom van die hulle verwag.

Die kerk het met hierdie tipe bediening van lidmate passiewe ontvangers gemaak en die kerk self het verander in die verskaffer van godsdienstige verbruikersitems. Benewens oneffektiewe bediening het 'n dominante institusionalisme (Hou die strukture in stand...), materialisme (Klop die begroting?) en verbruikersmentaliteit (Wat beteken die Kerk vir my?) oor dekades die agteruitgang van die kerk versnel (Hirsch 2006: 46).

Bestaande strukture en lidmate se verwagtings maak dit vir 'n predikant feitlik onmoontlik om buite die grense van sy gemeente te werk. Die

dominante institusionele denke maak dit ook moeilik vir predikante om kreatief aan nuwe bedieningsmoontlikhede te werk. Dikwels laat die plaaslike kerkraad dit gewoon nie toe nie. In so 'n situasie *kan* die kerk nie groei nie.

3.10. LEIERSKAP

'n Laaste voorbeeld: Institusionele denke beïnvloed ook die manier hoe kerkleiers dink en besluite neem. Die feit is dat kerkleiers geneig is om in modernistiese en meganiese denke vas te val, in hulle poging om die instituut te beskerm en strukture in stand te hou.

As 'n voorbeeld hiervan dien die werkswinkels wat die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering, as verkose leiersgroep van die NHKA, sedert 2001 aangebied het. Tydens die werkswinkels is analises van die swakpunte, sterkpunte, geleenthede en bedreigings (*SWOT analysis*) ten opsigte van die NHKA gedoen.

Die resultate is nie gepubliseer nie, maar is te vind in die handeling en notules van die Kommissie van die AKV (NHKA 2005:15 ev).

Amptenare en predikante in sinodale diens, asook voorsitters van sinodale rade het saam met die Kommissie aan die werkswinkels deelgeneem. Die analises is dus verteenwoordigend van die insigte van kerkleiers wat betrokke was by al die verskillende afdelings van die kerk.

In die analise is handeling wat vir die kerk van kritieke belang is, geïdentifiseer. Daarvolgens is dit vir die NHKA lewensnoodsaaklik om te fokus op:

- Die gehoorsame uitlewing van die Woord;
- Deurleefde en eietydse prediking;
- Entoesiastiese uitdra van die Evangelie;
- Visioenêre leierskap op alle terreine;
- Liefdevolle ondersteuning van mense in nood;
- Die uniekheid van Christus en sy Kerk.

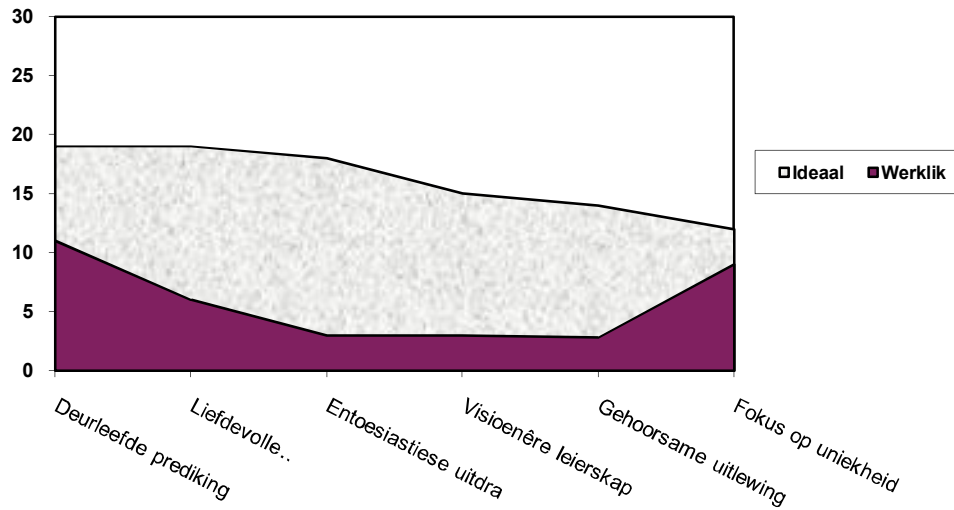
Met bogenoemde kan op geen manier verskil word nie. Dit reflekteer uiters belangrike fasette van kerkwees, wat juis anti-institusioneel is. Die probleem kom egter wanneer die ideaal met die praktyk vergelyk word. Die werkswinkels het aangetoon, na die opinie van die deelnemers, dat die NHKA op kritieke punte ver te kort skiet.

Die volgende tabel poog om dit te kwantifiseer:

	BEDIENING	GEWIG	PRESTASIE	TOTAAL
1	Gehoorsame uitlewing	0.14	20%	0.28
2	Deurleefde prediking	0.19	60%	0.11
3	Entoesiastiese uitdra	0.18	15%	0.03
4	Visioenêre leierskap	0.15	60%	0.09
5	Fokus op uniekheid	0.12	75%	0.09
6	Liefdevolle ondersteuning	0.19	30%	0.06

- Die gewig is die relativering daarvan in terme van mekaar uitgedruk as 'n breuk van 1.0 (afgerond).
- Die prestasie is wat die toetsgroep gemeen het die huidige vlak van uitset in die Kerk is.
- Die laaste kolom verteenwoordig dan die werklike prestasie van die Kerk in terme van die gewig.
- Die verskil tussen die ideaal en die werklikheid is 'n aanduiding waarop die Kerk strategies moet fokus.

Die verskil kan grafies soos volg aangetoon word:

Die krisis is dat die kerk nie daarin slaag om sy ideaal met die praktyk te konvergeer nie. Dit wat kerkleiers (en lidmate) van die kerk verwag, realiseer nie. Daarmee is ons midde in die sentrale problematiek: Daar bestaan 'n spanning tussen die gedefinieerde subjek en die empiriese subjek; tussen die kerk as gemeenskap/organisme en die kerk as instituut.

Wat opmerklik is, is dat die leiersgroep kies om deur 'n *SWOT analyses* die spanning te verwoord. Dit is tekenend van 'n institusionele benadering tot kerkwees.

Die dominante institusionele verstaan van kerkwees word ook uit die resultate van die werkswinkels duidelik. Die analise wat deur die Kommissie gedoen is, dui op die volgende:

S	STERKPUNTE
1	Relevante teologie
2	Goed toegeruste ampsdraers en lidmate
3	Innoverende denke
4	Eenheid strukture

Die sterkpunte is in volgorde van belangrikheid geplaas. Die volgende kritiese vrae moet egter gestel word:

- Is die teologie van die NHKA regtig relevant in die 21e eeu? Daar is reeds aangetoon hoedat die manier hoe die kerk teologie beoefen, juis deel van die probleem is en bydra tot institusionalisering.
- Is ampsdraers en lidmate werklik goed toegerus om die uitdagings van die 21e eeu die hoof te bied, as in gedagte gehou word dat die NHKA vinnig kleiner word?
- Die gebrekkige deelname van lidmate aan die bediening van die evangelie dui op 'n kerk waar die amp oorbeklemtoon word ten koste van die algemene priesterskap van die gelowige. Dit is een van die klassieke merktekens van 'n kerk wat primêr as instituut funksioneer.
- Hoe innoverend is die NHKA regtig in sy denke, as in gedagte gehou het dat die kerklike strukture en bedieningspraktyke vir bykans vyf eeue onveranderd gebly het?
- Is eenheid strukture nie juis die groot probleem nie? Is dit nie juis die strukture wat die diversiteit misken en die kerk in vaste vorme laat stol nie?

Die feit dat die Kommissie die sterkpunte van die kerk in die institusionele aspekte van die kerk vind, toon hoe dominant die institusionele verstaan van die kerk is. Selfs diegene wat aan die kerk leiding gee en transformasie moet begelei blyk moeilik los te kom van institusionele denke.

Die volgende swakpunte is geïdentifiseer:

#	SWAKPUNTE
1	Onvermoë om jongmense te behou
2	Gees van kontra-spiritualiteit
3	Verknogtheid aan tradisie
4	Gebrekkige offervaardigheid
5	Gemeente sentrisme
6	Gebrek aan liefdesdiens
7	Na binne gerigtheid

Soos reeds bo aangetoon, is hierdie swakpunte, tipies van 'n kerk wat as instituut funksioneer en gestol het in strukture. Die analise van die NHKA se swakpunte bevestig onomwonde dat die kerk vasgeval het in institusionele denke en strukture wat gestol het.

In 'n analise wat gedoen is van die geleenthede en bedreigings vir die NHKA, is tot die volgende gevolgtrekking gekom:

#	GELEENTHEDE
1	Bedieningstrukture
2	Samewerking tussen kerke en instansies
3	Postmoderniteit
4	Tegnologie
5	Geldbronne

Geleenthede is geplaas in volgorde van belangrikheid. Weereens moet kritiese vrae gestel word, indien die geleenthede en bedreigings met mekaar vergelyk word:

- Is die bestaande bedieningstrukture werklik toepaslik vir die 21e eeu?
- Kan die NHKA werklik Postmoderniteit tot sy voordeel benut?

- Is geldbronne voldoende om oor die lang termyn duur gemeentelike en sinodale strukture in stand te hou, in die lig van die vermindering van lidmate?
- Maar meer nog: Geleentheid wat aangedui word, is juis die wat met die kerk as instituut te doen het en met die versterking van strukture.

Die volgende bedreigings is aangetoon:

#	BEDREIGINGS
1	Demografiese verskuiwings
2	Stigmatisering van kerk
3	Tydsgees van materialisme & neorassisme
4	Wetgewing
5	Kerkorde & Liturgie
6	Armoede van lidmate

Die bedreigings spreek vanself.

As hierdie analise krities beskou word, is dit duidelik dat leiers in die NHKA nie die volle omvang van die problematiek besef nie en 'n onrealistiese beeld van die kerk se vermoëns openbaar. Daar is ook geen duidelike strategie hoe verandering bestuur moet word nie.

3.11. ENKELE GEVOLGTREKKINGS

Daar is in die hoofstuk op grond van 'n empiriese ondersoek aangetoon hoe dominant die institusionele benadering tot kerkwees in die NHKA is. Indien hierdie benadering tot kerkwees in die toekoms onveranderd sou voortduur, staan die NHKA enorme probleme in die gesig.

Daarmee word nie beweer dat die kerk in sy sigbare gestalte onbelangrik is of dat die kerk nie ook institusioneel mag bestaan nie. Dit gaan om die regte balans te vind tussen dit wat die Kerk is, en dit wat die kerk geword het. Dit gaan daarom dat die kerk al meer Kerk moet word. Dit impliseer 'n transformasie in denke, ons verstaan van kerkwees en bedieningspraktyk.